

10. MARRASKUUTA 2017

Eduskunta / tulevaisuusvaliokunta / kokous 15.11.2017 klo 9.00

Teema: palkkatyön pysyvyys

Digitalisaatio ei tarkoita palkkatyön loppua

Digitalisaatio ja automaatio ovat jatkumoa teolliselle vallankumoukselle. Tietotekniikka niin teollisuudessa kuin toimistoissakin on helpottanut rutiineja mahdollistamalla yksinkertaisten toistoa vaativien toimintojen siirtämisen koneiden varaan.

Digitalisaation seuraavassa vaiheessa tekoäly, oppivat tietojärjestelmät ja robotit auttavat myös ongelmanratkaisua edellyttävien tehtävien automatisoinnissa. Tämä ei kuitenkaan merkitse palkkatyön loppua.¹ Tietotekniikka nyt ja tulevaisuudessa on *automaation* ja *koordinaation* (tietomassojen hallinnan) teknologia, joka oikein sovellettuna parantaa työn tuottavuutta eli tuhoaa taloudellisesti kannattamatonta työtä mutta myös luo talouskasvua ja uusia työpaikkoja.

Erilaisten digitaalisten alustojen on arveltu muuttavan työmarkkinoita. Siitä ei kuitenkaan ole näyttöä, että alustatyö olisi merkittävästi yleistymässä Suomen kaltaisissa pitkälle kehittyneissä maissa.² Alustojen välityksellä työskentely yleistyy lähinnä kehittyvissä maissa.³ Tilastokeskuksen vielä julkistamattomien tietojen mukaan ansioiden saaminen alustojen välityksellä on hyvin marginaalinen ilmiö.

Vakituisen kokoaikaisen palkkatyön normi pitää pintansa

Yleisen uskomuksen mukaan erilaiset epätyypillisen työn muodot ovat nykyisin valtavirtaa ja yleistymässä. Työvoiman käyttötapojen uskotaan muuttuneen siten, että kokoaikaiset ja pysyvät työsuhteet korvautuvat osa- ja määräaikaisilla työsuhteilla, vastentahtoinen yksinyrittäjyys lisääntyy, työntekijöiden liikkuvuus ammattien ja työpaikkojen välillä lisääntyy, lyhyet työsuhteet yleistyvät ja pitkät työsuhteet katoavat.

¹ McKinsey & Company 2017. Digitally-enabled Automation and Artificial Intelligence: Shaping the Future of Work in Europe's Digital Front-runners. <https://www.mckinsey.com/denmark/our-insights/shaping-the-future-of-work-in-europes-nine-digital-front-runner-countries>

² Eurofound 2017. Non-standard Forms of Employment: Recent Trends and Future Prospects. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1746en.pdf

³ The Online Labour Index 2017. <http://ilabour.oii.ox.ac.uk/online-labour-index/>

Tilastot eivät kuitenkaan tue ajatusta uudesta aiempaa sirpaleisemmasta ja epävarmemmasta työelämästä.⁴ Vakituinen kokoaikainen palkkatyö on yhä edelleen yleisin työnteon muoto. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan lähes kaksi kolmasosaa työllisistä on toiminut kokoaikaisessa toistaiseksi jatkuvassa palkkatyösuhteessa koko 2000-luvun ajan. Tänä aikana määräaikaisuudet eivät ole yleistyneet, siinä missä osa-aikatyö on yleistynyt vain vähän.⁵

Suurin muutos on koskenut yrittäjyyden rakennetta. Itsensä työllistäminen on yleistynyt samaan aikaan kun maatalousyrittäjyys on vähentynyt. Itsensä työllistäjien suhteellinen osuus työllisistä on kuitenkin edelleen melko pieni, noin 7 prosenttia, ja useimmat heistä ovat yrittäjyyteen tyytyväisiä.⁶

Virallisissa tilastoissa määrä- ja osa-aikatyöhön kuuluviksi luetaan vuokratyö sekä nollatuntisopimukset (nämä kategoriat ovat osittain päällekkäisiä). Vuokratyö on melko marginaalinen ilmiö, jota tekee nykyisin noin 2 prosenttia palkansaajista. Tähän nähden nollatuntisopimuksella työskenteleviä on yllättävän paljon: 4 prosenttia palkansaajista eli 83 000 henkeä. Vuokratyötä on tilastoitu vuodesta 2008 ja nollatuntisopimuksista tietoa on kerätty kertaluontoisesti vuonna 2014.

Sekä vuokratyö että nollatuntisopimukset ovat palkansaajille ongelmallisia työnteon muotoja etenkin siksi, että ansiot voivat vaihdella suurestikin työtilanteen mukaan. Näissä työnteon muodoissa ongelmia voivat aiheuttaa myös sairausajan palkanmaksu, lomien järjestäminen sekä työsuhteen lopettaminen. Nykylainsäädäntö ei näihin ongelmiin riittävän hyvin vastaa eikä laki edes tunnista nollatuntisopimuksia.

Tilastokeskus julkistaa uutta tietoa nollatuntisopimuksista ja alityöllisyydestä vuoden 2018 kuluessa. Näitä ilmiöitä kuvaavia tilastoja on tärkeää seurata, jotta heikossa työmarkkina-asemassa olevien ongelmiin voidaan politiikkatoimin puuttua. Työttömyyden ja alityöllisyyden tiedetään olevan selkeä terveys- ja hyvinvointiriski, jonka kansantaloudelliset kustannukset ovat merkittävät. Riittävän toimeentulon turvaaminen esimerkiksi säätämällä osa-aikatyölle viikoittainen vähimmäistuntimäärä olisi suositeltavaa työvoimapolitiikkaa.

Palkansaajien työurat ovat entistä vakaampia

Keskeiset työmarkkinatilastot (kuten Tilastokeskuksen työvoimatutkimus) eivät välttämättä tavoita kaikkia tulevaisuuden työelämän muutostrendejä, mutta kokonaiskuva työsuhdetyyppien pysyvyydestä on selvästi havaittavissa. Työmarkkinoiden vakaudesta kertoo myös Tilastokeskuksen yhdistetty työntekijä–työnantaja-aineisto (FLEED), jota on kerätty vuodesta 1988. Kyseessä on rekisteriaineisto, jonka tutkimuskäyttöön tarkoitettu versio on vuosittain mukana 1 200 000 henkilöä, joita on seurattu yli ajan eli vastaajasta

⁴ Pasi Pyöriä toim. 2017. Työelämän myytit ja todellisuus. Gaudeamus.

⁵ Suomen virallinen tilasto 2017. Työvoimatutkimus: Työllisyys ja työttömyys vuonna 2016. http://www.stat.fi/til/tyti/2016/13/tyti_2016_13_2017-04-12_kat_002_fi.html

⁶ Anna Pärnänen & Hanna Sutela 2014. Itsensä työllistäjät Suomessa 2013. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yits_201400_2014_12305_net.pdf

on tietoja kaikilta niiltä vuosilta, jolloin otoshenkilö on elossa, 15–70-vuotias ja asuu Suomessa.

Tutkimusryhmäni on analysoinut yksityisellä sektorilla toimivien palkansaajien työuria FLEED-aineistolla (Työsuojelurahaston hanke 114326). Tulostemme mukaan viimeisen runsaan kahden vuosikymmenen aikana yhä suurempi osuus palkansaajista on sijoittunut vakaalle työuralle eli työskennellyt keskeytyksettä palkkatyössä. Vakaalle työuralle sijoittuneet palkansaajat olivat odotustemme mukaan keskimääräistä paremmin koulutettuja. Koulutukseen liittyen havaitsimme, että uuden tutkinnon suorittaminen oli tyypillisintä niissä ryhmissä, joita luonnehti työuran vakautuminen. Tutkintoon johtava koulutus oli yllättävän johdonmukaisesti yhteydessä työuran vakautumiseen taloussuhdanteiden vaihtelusta huolimatta.⁷

Vaikka koulutuksen kokonaistaloudellisten hyötyjen arviointi on vaikeaa, sitä voidaan pitää kannattavana investointina, joka kasvattaa sekä yksilön että koko kansakunnan sosiaalista pääomaa. Koulutuksen etuna on joustavuus. Toisin kuin yritystuet tai alueelliset tukitoimet, jotka ovat lyhytkestoisia ja paikallisia, koulutuksen hyöty ei ole sidottu tiettyyn aikaan tai paikkaan. Oikein kohdennettu ja laadukas koulutus paitsi parantaa yksilön työllistymismahdollisuuksia avoimilla työmarkkinoilla myös hyödyttää työnantajia, kun tarjolla on aikaisempaa osaavampaa työvoimaa.

Oma kysymyksensä on, voidaanko työurien vakauden kasvu tulkita pelkästään myönteiseksi ilmiöksi. Yksilön näkökulmasta työuran vakaus on epäilemättä hyväksi, mutta toisaalta kansantalouden kannalta työmarkkinaliikkuvuuden heikkeneminen ei välttämättä ole pelkästään myönteistä kehitystä. Tutkimusryhmäni tulokset työurien vakautumisesta voivat kertoa siitä, että samassa työpaikassa pysytään koska parempiakaan vaihtoehtoja ei ole tarjolla. Tämä voi heijastella talouden dynamiikan heikkenemistä ja sitä että uusia aiempaa tuottavampia työpaikkoja ei ole syntynyt riittävästi.

Toisaalta sekin on mahdollista, että pelko työpaikan menettämisestä jähmettää työmarkkinoita. Yhä useampi palkansaaja pelkää työttömyyttä, irtisanomista tai lomautusta – usein turhaan. Subjektiiivisesti koettu työhön liittyvä epävarmuus on myös terveysriski, joka on tutkimusryhmäni vielä julkaisemattomien tulosten mukaan yhteydessä muun muassa kohonneeseen työkyvyttömyysriskiin. Pelko voi sairastuttaa. Tästä syystä ei ole yhdentekevää miten työn tulevaisuudesta puhutaan. Etenkin nuorille tulisi välittää työelämästä tutkimukseen perustuvaa tietoa ilman turhien uhkakuvien maalailua.

Työelämän murrokseen vastaaminen edellyttää elinikäistä oppimista

Vaikka palkkatyö pysyy, sen luonne muuttuu, kun vanhoja työpaikkoja katoaa ja uusia työpaikkoja syntyy. Koska emme voi tietää, mitä uusia ammatteja teknologisen murroksen seurauksena syntyy, siirrettävien ja yleisten taitojen merkitys korostuu tulevaisuudessa.

⁷ Pasi Pyöriä & Liudmila Lipiäinen & Katri-Maria Järvinen 2017. Yhä useampi palkansaaja on vakaalla työuralla. Tieto & trendit 3(3): 48–53. Tämä ja hankkeen muut julkaisut ovat saatavilla projektin kotisivuilta: <http://www.uta.fi/yky/tutkimus/wrc/tutkimusprojektit/talouskriisithyvinvointijatyourat/index.html>

Toisaalta teknologian muutos edellyttää jatkuvaa työssä oppimista ja aikuiskoulutusmahdollisuuksien kehittämistä. Yleissivistävää koulutusta ja työpaikkatasolla oppimista on kehitettävä rinnakkain ja siltoja oppilaitosten ja työpaikkojen välillä on vahvistettava.

Tulevaisuuden työ edellyttää korkeaa koulutusta, ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja sekä monipuolista tietoteknisten laitteiden ja tietojärjestelmien hyödyntämistä. Digitalisaatio ei ole uhka asiantuntijatyölle. Korkeaa osaamista ja koulutusta vaativissa asiantuntijatehtävissä automaatio on tehokkaan työn organisoinnin ohella ainoa keino, jonka avulla tietotyöntekijät voivat voittaa aikaa luovalle ideoinnille, yhteistyölle ja keskustelulle sekä uuden tiedon omaksumiselle ja tuottamiselle – toisin sanoen sellaiselle työlle, joka toistaiseksi on koneiden ulottumattomissa.

Suomalainen koulutusjärjestelmä tarjoaa hyvät puitteet mukautua työelämän uusiin vaatimuksiin, mutta tämä edellyttää riittävien taloudellisten resurssien turvaamista oppilaitoksille. Käytännössä tämä tarkoittaa koulutusleikkauksista koulutusinvestointeihin siirtymistä heti kun yleinen taloustilanne tämän sallii. Koulutusinvestointien tiedetään parantavan yksilöiden ja yritysten tuottavuutta. Tutkimukset myös osoittavat, että korkeakoulutetuilla on pidemmät työurat, pienempi työttömyysriski ja paremmat työuran kuluessa karttuneet kokonaisansiot kuin heikommin koulutetuilla.^{8 9}

Uusimmat tilastot kuitenkin osoittavat, että suomalaisten koulutustason nousu on pysähtynyt ja Suomen asema kansainvälisissä koulutusvertailuissa on heikkenemässä.^{10 11} Tähän kielteiseen kehitykseen on puututtava.

PASI PYÖRIÄ, YTT, DOSENTTI
YHTEISKUNTATIEDEIDEN TIEDEKUNTA
33014 TAMPEREEN YLIOPISTO

⁸ Kristian Koerselman & Roope Uusitalo 2014. The Risk and Return of Human Capital Investments. *Labour Economics* 30(1): 154–163. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0927537114000529>

⁹ Pekka Myrskylä 2012. Hyvin koulutetuilla pisimmät työurat. *Hyvinvointikatsaus* 23(1): 43–47. http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-03-12_007.html

¹⁰ Aleksi Kalenius & Hannu Karhunen 2017. Koulutustason nousu on pysähtymässä. *Tieto & trendit*. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/250/>

¹¹ Pekka Myrskylä 2017. Suomen koulutustason heikon kehityksen syitä aivovuoto ja puutteelliset tiedot. *Tieto & trendit*. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/245/>